

ШЫҢ

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИК ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ
КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ
ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1959
МАЙ
31
ВОСКРЕСЕНЬЕ
№ 108 (4336)
Өртээ 20 коп.

Одесса областа Ленин орденин тывыскан
(1 арын).
Дүрреске болган массалыг митинг
(1 арын).
Инь 1 — делегейниң уруглар камгала-
лының хуну (1 арын).
Кукуруза дээш поход (1 арын).
Чуртка хөй дүк дээш (1 арын).

Школаларда экзаменнер (1 арын).
ПАРТИЯҢ АМЫДЫРАЛ: Аныктырылган
кижизилгелериниң дугайында (2 арын).
А. Бичижик. — Чайгы чер адырмала-
гыч кичиней салыр (2 арын).
Партия чырымыншыныга түнөөлү кы-
чалар: С. Очур. — Чаа өөредилге чыгы-
га четчелешкини дооскан (2 арын).
БИСТИН ААС-КЕЖИКТИГ БИЧИН ЧАШ-
ТАРЫВЫС (3 арын).

3. Арагычы — Бүтү-ле өң өңи түтүл-
ер уругларга (3 арын).
Фактылар сойлап илередиң турар
(4 арын).
Оларга мындыг (4 арын).
М. Мамон. — Документалыг болган
өртөө-иптередилгелер кинолар (4 арын).
О. Бондаренко. — Капиталдык чуртта-
рында уругларнык амыдырал-чуртталганы
(4 арын).

УРУГЛАРГА ТАЙБЫҢ БОЛГАШ ААС-КЕЖИК ДЭЭШ

Чыл бүрүдө-июнь 1-де уруг-
лар камгалалынык делегей хуну
өртүдери ам чачыл болу берген.
Уруглар камгалалынык хуну эр-
тир турар шагын бо үзү дээр-
ге кайгамчык чалай: хуну
херек чыры болган чымыл ха-
мыкты өртүр сөгкөткөн, бүтү
дүшү чечектелин чазалаган.
уруг-дарыг ака амырал хөлөп
ойнаа!

Чер бөмбүрээниң депшигелиги
хуну уруглар камгалалынык
хуну-дайыма уруг тайбын
дээш, алымга уруг амыдырал
дээш, кулааныгга уруг хосталга
дээш, бичин уругларнык кадым
камгалар болган өөредилге-ки-
жизилгелериниң аныктырылган
мисалдыг тугууң ада-биле эр-
тир турар.

Бистин чуртувуста чаа өзүп
орар хамааттыларнык кадык чаа-
гай өртөө-иптередилгелер хуну
дүрүтүп кижизилгелер хуну
бүтү уруглар хуну. Бистин бичин
чуртувуста өөрүшкүлүг, уга-
сарымалыг, өөредилге болган
ажыл-иш, ном-дептерге болган
иш-хожумге мынакчыдыг.
Ылаңгы олар тайбының, най-
ыралдык болган иштешилгениң
бузу долгандыр тергидиң турар
үе байдала өзүп турар.

Бистин бичин уругларнык
ада, илерди боттарынык бичин
уругларнык аас-кежикти чаалап
берген, ам оларга эң-не чир-
кылыг чаалай келер үе болур
коммунизм тургузушкунуң кал-
бартын турар.

Чырыктылгы келер үениң
кижизилгелер дээш, бистин салгалы-
рым дээш коммунист партия
болган Совет чакан хуну бүрүдө
уруг сатып салып турар. Оон
ачымында бистин уругларнык
аас-кежикти дооругу өөринге,
өөринге, коммунизмниң бу-
луг тургузушкуну кылдыр бот-
тарын белектерине бүтү-
чүлөр бистин чуртувуста тур-
густунган.

Тыа арааттарга бичин уруглар-
ны дооруктуу өстөрүн шаанда
канчаар-даа аажок берге үүргө бо-
луп чораян болза, ол өг-бүлө-
ниң өөрүшкүлүг болган аас-кежик
болу берген. Бир чиктен ап
көрө: Чоон-Хемчик районун
Чааана сумузунун арат херээ-
женери шаанда бичин уругларны
иштыг сарыг килес кырынга
божуп, самалар өлгөргө, хир-бок
аразынга азырап чораян. Ам ы-
ла «Искра» колхозта божуу херээ-
женер чүгө колхозтун бодунда
эмнелге пунктунун божулга
башкыныгга божуу, бичин уруг-
ларны чырык, чыгыг арыг-сылыг
башкынарга дооруктуу апарган,
оон дүржүк ыла локтамач аси
ажылдап тнлар. Колхозчуларны
уруглар кайнаар-даа ырадыр чо-
рувай ортумак эртемни ола-
ла колхозта ортумак школага өөр-
гөш чедип ап турар, бистин облас-

тык бүтү черлеринде байлаа ы-
чаар чаартылган чорук—Совет эр-
ге-чалгыргалык, колхозчу тургу-
зушкун ачы-хавыламы дээрин ты-
ва улус бодунуң амыдырал-чурт-
талгалында бүзүрелин турар.
Бүтү Совет Эвилелинде ышмак,
бистин обласа амырал чонна-
рык материал-культураг чаалай
чорук чыл бүрүдө өзүп турар чо-
рук бичин уругларга улам-на таа-
рымчалыг болуп, оларнык келер
үзү амгызында-даа артык хан-
дырылгалыг болурун херечилең
турар. Төрөөн чуртууга хөй уруг-
ларны эки дооруктуу, кижизилди
берип, боттарынык амыдыралы
өскөргөсү улегерлиг болдурун тур-
ар. Уруг-Хем районда Шаранын
Кызыл-оол, Бай-Тайга районда
Кара-Сал Бичин, Эрин районда
Майдыр Эксетмаа, Бин-Хем рай-
онда Байкара Чымыл-кыс чик-
кыг хөй-хөй илерд бүтү-нигениң
хундуктелиме турар.

Күрүн, професиялар болган
колхозтар бичин уругларнык чы-
гыг кадыкчыдыгга хемчегелерин
хөй ашха-хөргенин берип келген
болган оун улам көвүдөдүп турар.
Бо чайгы хунурада хөй-хөй
школачылар болган бичин уруг-
лар пионер лагерлеринге, сову-
ргачыг походкагы, аскерушкунуң
кеч, чайгы чаалай садырже чо-
руулар. Бистин обласа бс чы-
гыг професияларын пионер
лагерлеринге 1300 уруглар даш-
танар, район бүтүгө колхоз-
тарнык азы колхозтар аразынык
лагерлер амыралган. «Элегес»
болган «ТКА 25 чымыл совхоз-
тарга пионер лагерлер тургусту-
нар, херекс кооперациянык
шугуу-биле Барыш-Хемчик, Эр-
ни, Эвир районнарга хунуу к-
жигүнер уругларнык лагерлер
ажыттынар.

Бистин чуртувуста бичин уруг-
лар дугайында сатып салышкуну
хөй талаалары. Оон чайынан
хөй херечин болза, СЭП-ниң
XXI съездинин төөгүлүг шит-
илерин амыдыралга боттанды-
рып-биле школа-интернаттары
хөжүдөр талазы-биле, школа на-
зы чептээ уругларнык албан че-
лерин, эмнелге хандырылгалы
улам ылай хөжүдөр талазы-биле
партиянык болган чакатын чап-
чаа үндүргөн доктаалдары болур.
Бичин уруглар—бистин келер
үенис, бодунуң өзүп орар салгал-
чыларнык дугайында сатып са-
лып, оларга ынакшып, оларны
не буу-биле эргеледиң турар бис-
тин Төрөөн чуртувус—делегейге
эң-не тайбынга ынакшыдыг чурт.
Бичин уругларга ынакшы-биле
тайбынга ынакшы бисте чарыл-
бас чангыс чул болуп турар.

Моон журунда бис уруглар
камгалалынык хунуңа чуртөө-
ни ханымзыдан «Делегейге—тай-
бың», «Уругларга өөрүшкү, аас-
кежик!» деп лозуну салып турар
бис.

ИЮНЬ 1—ДЕЛЕГЕЙНИҢ УРУГЛАР КАМГАЛАЛЫНЫҢ ХУНУ

НАЙЫРАЛДЫГ ӨГ-БҮЛЕ
Далайгы хенгиг кижизилгелер
башкыныгга чедип келген.
— Силерге каймык херек ирги?
деп дежурный кижизилгелериниң
ортон айттырган.
Далайгы каттыргаш:
Бодунуң башкыныгга келдиң
ышмактың... деп ханылаан.
Чедип келген, сувоу тудукуу
техник, шаанда Некрасовсканың
уруглар башкыныгга кижизилгелер
Федор Жигайло болган.
Ада-чуртун дайынның чылды-
рында беш харыг бичин оол Федор
ада-недерин чидирген болган Нек-
расовсканың уруглар башкыныгга
чедип келген. Апаа ол өскөн болган
өөрөгөн. Оортан техникумче чо-
руткан. Уруглар башкыныгга най-
ыралдыг өг-бүлениң, сатып-човаң-
гыг кижизилгелериниң ол калган-
даа утпаан.

Өскүс артык чүс-чүс уругларга
уруглар башкыны өг-бүлени солаан,
уруг амыдыралче орутуу айттып
берген. Мурнуудыг кижизилгелер
чидирген оон-он чагаалары барык
хуну ботта апаа чедирип кел-
турар. Балкы Вера Надеждина Ка-
захстанда, геолог Вячеслав Мему-
ров Армениядан чагаалар чорутка-
нар.

«Мөөң эргим адааларым болган
аватарым сатып човашыкы болган
эргеледиң-часыкыны дээш
силерге четирдиң»—деп Кызыл Тук
орденниг Баспий флотиянык
далайкы Владимир Боярск бн-
жээ.

Оларны бодулу совет патриоттар
кылдыр кижизилгелер төрөөн өг-бүлө-
ни болу берген уруглар башкыны
көөр дээш далайыкы болган шах-
терлар, удузчулар болган ыч-
лар, инженерлер болган башкылар
Некрасовская станцияга уругчу
келп турарлар.

АМЫДЫРАЛДЫҢ ЧЕЧЕНТЕРИ —
УРУГЛАР
Улустуң бо үлөсү чугаагы көч-
түт чөгүт. Бичин уруглар—өг-бү-
лө бүтүгү аас-кежик, өөрүшкү-
лү болган иделген. Бистин таджик-
тер уруглары хөй башкыны кайы
шагдан бээр уугу-биле хундуктеп
келген. А бисте уруглар башкын бү-
рүгүдө хөй.

Содирхон аттыг тауг эвес доора
кудучу бар. ында беш илерд чурт-
тан турар, оларнык тус бүтүгүдө
8—11 уруглар бар. Эртөн болган
кежээ, хуну-даа дийне кайы-даа
үдө оортан мыктыр, сатып човаң
чок катты дымнадыр. Уруг катты-
рып турар болганда, апаа эки бо-
ганы ол. Оун не бүтүгү билер, оун
не бүтүгү күн турар, чүгө дээр-
ге аас-кежик ол-дур. Оун Совет эрге-
чалгыга бистерге берген. А мезиң
өг-бүлөдө 11 уруглар бар, олар
шугу кадык чаалай. Эге баштай-
ында, ылаңгы апаа фронт чо-
рутканда берге тургузаан. Уруг-
ларны өртүрүп, кижизилгелер болган
бүт кырынга тургузап алыр тала-
зы-биле күрүнө мөөң дузаалаан.
Мөөң 13 муң рубль амыг посө-
белерин берген, белектерин кы-
гылаан. Мезиң бүтү уругларны
таарыштыр эки тургустунган.
Улуг огул Солд адамы-биле кады
Ленинбадта автобазада ажылдап
турар. Өске огул—Рауф Тажики-
ниң көдө амыг-агы институтунда
өөриниң турар, агроном болур. Му-
ни удавас слесарь болур, Мурад—
школада өөриниң турар. Бистин ба-
жыкчымыста бүтү-ле чүвө четир.
Мөөң уруглармы болган оларнык
беш амы-төдери чедимес деп чу-
вени билбестер.

Нениң чүрөө аас-кежикни чүгө
бодунуң уругларнык болган олар-
нык амы-төдериңге эвес, харын
бүтүгө күн турар. «Соок дайын-
нык» домдурп турары чоруктуу
кара булуттар бистин башкынары-
мыстың кырынга моон ылай кал-
даа чүдүрүп келбени күнөп турар
бис. Бир эвес херөөсөн кижизилгелер
бүтү бодунуң уругларнык аас-кежикни
бүтү чүрөө-биле күнөөр болган оун
дээш демисежир болза, дайын бо-
бас деп чүвени делегейниң уруглар
камгалалынык хунуңа чугаалап
тур мен. Тайбың оран-делегейге
салтар кезээ шагга четчелдир, ы-
чанган амыдыралдык өң өңи чечек-
тер—уруглар аас-кежиктиг өзүп
дурат.

Бимайрам Мирзоева,
мадыр ие.
Ленинбад хоорай.

УРУГЛАРНЫҢ ЧАЙГЫ
ДЫШАНЫЛГАЗЫНГА
Бүдүрүлгениң амыдыралынык
болган албан-халкыларнык чы-
гыг дыштанылгалыг организаста-
рынга Москваның дугуй заводу
миллион амыг рубльди чарыгдан
турар.

Заводтун пионер лагерин-биле
божа уран-чурумалыг черде уруглар-
нык ийи садырнык кижизилгелер
генеринге дачалары (чайлазгары-
ны) туткан. Уруглар садырнык
кижизилгелериниң база хоорай даш-
тыңче үнө бээр.

Школа ызыны чептөөн албан
черлерин улам ылай калбартыр ду-
гайында СЭП ТК-нык болган
СССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң
доктаалык бүдүрүлгениң амыдак-
чылары сетим ханышкыны-биле
уткаан.

КУКУРУЗА ДЭЭШ ПОХОД

ТАРЛАГ. (Телефон-биле). Бин-Хем
районун Ленин аттыг колхозу бо
чымын 50 гектар картофельди та-
рып планым, оун дөрбөлчүн-
улаңача арга-биле тарырын ам
тозуп турар.

Кукуруза тарылгалы май 26-да
агелер берген. Баштайгы хүнде 7
гектарын тараан. Иштими-биле 75
гектар кукурузаны тарып. Оон
шөлүн органиктиг болган минерал-
дыг чешимчилдиге-биле хандырган
база хөрүнүң чаштырылга муруну
чарында ажылдап кылышкыны
чоруткан.

ЭРЗИН. (Телефон-биле). Ол район-
нун «Коммунизмче орук» көдө
ажыл-агыг эртемниң агроному эш
Лабужаппа удурткан 15 амыг
составыг кукуруза өстүрүгү
20 гектар кукурузаны дөрбөлчүн-
улаңача арга-биле тарып дооскан.

Кукуруза өстүрүгү эменде 10 ки-
жи бар. Олар 50 гектар кукурузаны
тарып дооскан.

Иңчалаа-даа тарылгалы чүгө
дөрбөлчүн-улаңача арга-биле чор-
дур ужураг турбузе, ында 10
ажыг гектар кукуруза ыңчаар та-
рыттынамын четтес болган.

Ол колхозтун кукурузаны ажаап
өстүрүгүге Самагалдай ортумак
школанык өөреникчилер бригадасы
дузаалайр деп турар.

СҮТ-АБСЫ. (Телефон-биле). Сүт-
Хөл районун «Ишкни» колхозу
тарва культураларын өгө тарып
дооскан, кукуруза болган ногаалар,
картофель тарылгалың база-ла ба-
гай эвес чоруткан.

Кукурузаны тарылырга баш бу-
рунгар эки белектериниң түн-
нелиңе, чер чымыры билес-ле 50
гектар кукурузаны агротехниктиг
чуртумар дуугар тарып алган. Ол
ажылды районун кол агроному эш
Иванов удурткан. Колхоз 4 гектар
ногааларны, 20 гектар картофельди
тарырын база дооскан.

ЧУРТКА ХӨЙ ДҮК ДЭЭШ

ЭРЗИН. (Телефон-биле). Төрөөн
чуртка хөй, өңи шынарыг дүтү
берээ! Ол лозун кыргыда пун-
туларында хөй-хөй кыргычтар
улам оорук кирип турар.

«Ылаңгы сымды» колхозтун Хөл-
өжү деп черде пунтузун кыргыч-
чылары 800 амыг хөй кыргыч
болган бо чер усаалыг анык ирт
саямдан ортумак-биле 2,5 кг дүк-
ту алган. Кыргыччыларны ара-
тында Орус Бижээ, Кыргыс Серен-
маа, Сон Сигаачы олар хүнде 20—
23 баш хөйларны эки шынарыг
кыргыч турарлар.

Төрө-Хөлдүн Хөлчүкү база бир
пунт бар. ында 700 амыг хөй
кыргычтыңан. Кыргыччылар Ша-
лып Ламжап, Өгөн Торуз олар
чарыштыг мурнакчылары болуп
турарлар.

БЕДНЕР-АРЫГ. (Телефон-биле). Тес-Хем
районун «Чодураа» кол-
хозунда кыргыч чогуту 14900
хөй, 1100 өшкү бар. Кыргычда
белекес амыдары доостуру биле-
ле, апаа майның 25-те хөй кыргыч-
ламы өгөлөөн. Электри кыргыч-
ның 6—6 хачыларыг 2 агрегат-

ында Орус Бижээ, Кыргыс Серен-
маа, Сон Сигаачы олар хүнде 20—
23 баш хөйларны эки шынарыг
кыргыч турарлар.

Төрө-Хөлдүн Хөлчүкү база бир
пунт бар. ында 700 амыг хөй
кыргычтыңан. Кыргыччылар Ша-
лып Ламжап, Өгөн Торуз олар
чарыштыг мурнакчылары болуп
турарлар.

БЕДНЕР-АРЫГ. (Телефон-биле). Сүт-
Хөл районун колхозчу амыл-иш-
чылары хөй кыргыччылар масса-
лы-биле кирипкен. Олар өгө хүн-
нерде кыргычтыңан 3823 хөйнуң
бирөөсиден-не 1,3 кг дүтү алган.

Ол амыл «Ишкни» колхозта
(халгалы эш Найын) дээр чоруп
турар. Апаа баш бурунгар белек-
ес амыдары эки чоруттунган.

ында электри кыргыччыны 2 а-
грегаттары болган хол хачылыг
элен хөй кижизилгелер турар.
Хөй кыргыч оран-саваларнык кы-
ры серилг болган ишти арыг-си-
лит.—Дүктүң дүктүң эки-дир, а

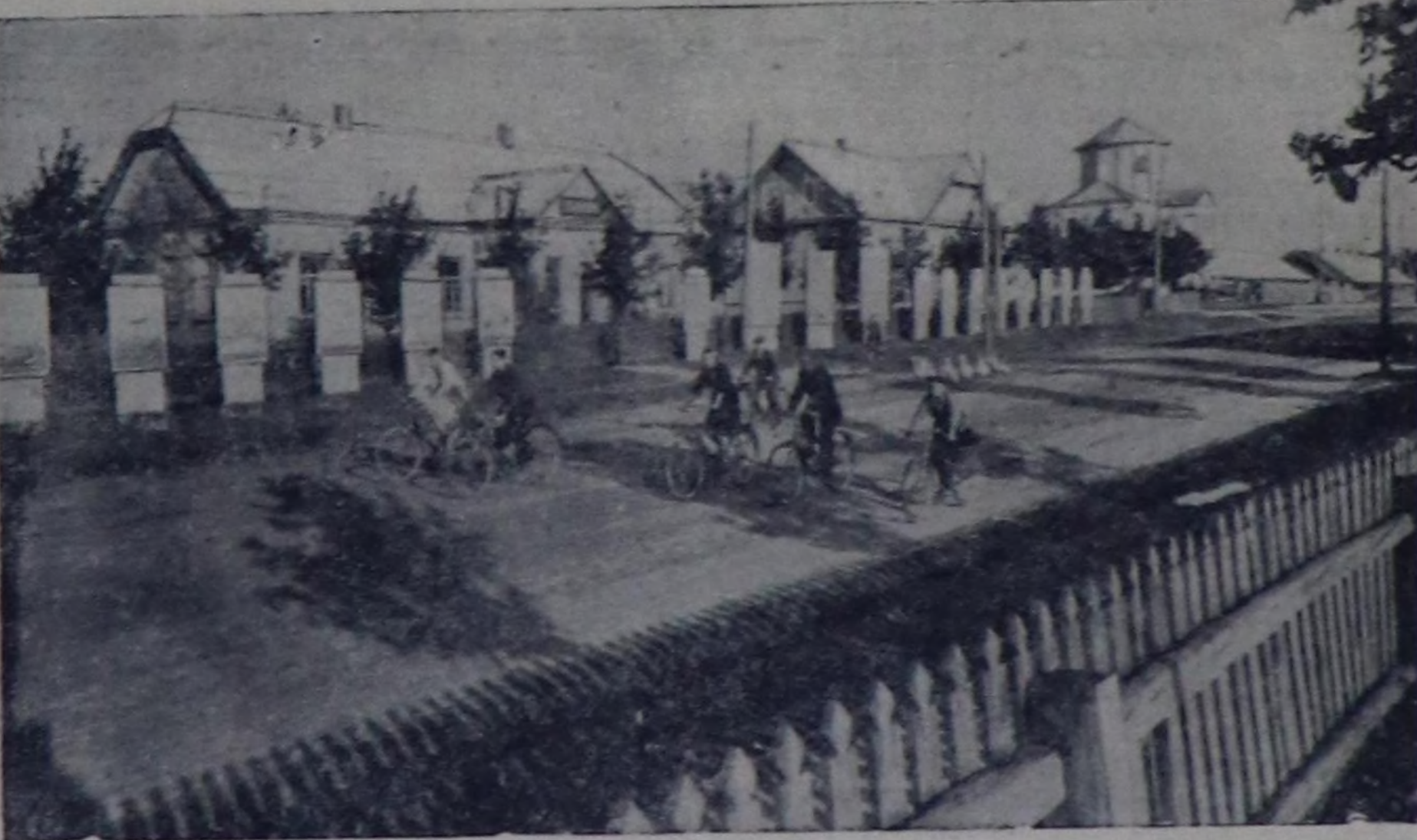
Одесса областа Ленин орденин тывыскан

Көдө амыл-агыг продуктуларын
бүтүрүнн өвүдүлгелерге болган
1958 чылда күрүнөге тараа саар
социалист күдөөлелерин күсөд-
ринге уруг чедикчилериниң дээш
Одесса областың шапнагырганы
Ленин орденин ол областа ты-
выскан.

Украинаның КП-ының Одесса
обкомун болган амылчы чоннар
депутаттарынык област Советиниң
риченко чүвө чугаалаан.

байырыг хуралыга СЭП ТК-ның
Президиум кежигүнү, СЭП ТК-
ның Секретары А. И. Кириченко
бедик шапнагыг областың төлөө-
чилеринге тывыскан.

Көдө амыл-агының мурнакчы-
лары бедик шапнал дээш партияга,
чазакка өртүп четиргенниң илтей-
леп, улам эки амылдарын аазаан.
Байырыг хуралга эш А. И. Ки-
риченко чүвө чугаалаан.

Чурукта: Белорус ССР-нин Могилев областа «Рассвет» колхозтун топ суурунда кудумчуларнык би-
рөөн.

Делегейге быжыг тайбың күзээр-дир мен!

Аржаан сулугу шымың кемде школа тур.
Ак-көң дайың сонга өттүр өңүр кайла.
Адам сарыг бичин оолук апаа турган:
«Аааа», «Тайбың», «Ааааа» кылдыр бижээ.
Чураан ужуң бүрү чашкан тараа ышмак,
Чуга самбыраы кара хөрүн ышмак
Келер өңүң агроному, шугуку-даа
Келер өңүң агроному, шугуку-даа
Улаң билир ала-ба бодун ыдык сөстөр
Уруг-чашка эң-не төгөл, таныш, иле
Чайгы хуну чарла херел болган, чымыг.

Чалым садыр, чечек, ногаан арыг, чыттыг.
Школага өөренирге экинчор бар.
Ылаң димыг дооруктуу, оолдар, кыстар!
Караңгыс, караңгыс күзелиң бар:
Ханыг дайын кезиң шагда утукталың,
Адам сарыг бичин оолук шөлүн, чаалай
Алынга, чымыг-хемчак өзүп алың.
Делег чуртум херээжени кижизилгелер,
Делегейге быжыг тайбың күзээр-дир мен!

Эди ОГНЕЦВЕТ.

ССРЭ биле АУР-нуң Партия-Чазак төлөөлөрүнүн аразында чугаалажышкыннар

ТИРАНА. (СЭТА). Албани теле-
граф агентлигиниң диниңиң тур-
арында алтыра, ССРЭ-ниң болган
Албаниниң Улус Республиказының
Партия-Чазак төлөөлөрүнүн аразы-
нда чугаалажышкыннар майның

29-та түргүчүлөп турган.
Ийи талааның кайымында-даа со-
нуурадыг болуп турар элзэн каш
айтырылгаларың талазы-биле сана-
лал солчушкуннары болгузаан.

Чугаалажышкыннары чүрестик ха-
нызында болган найырадыг бай-
далга өртөөн болган ийи талаа-
рың уел-бодал талазы-биле бүрүн
чангыс энтин өртүсөөн.

ДҮРРЕСКЕ БОЛГАН МАССАЛЫГ МИТИНГ

ДҮРРЕС. (СЭТА-ның тускай
корр.). СЭП ТК-ның Бирги секре-
тары, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвү-
лелиниң Таразы Н. С. Хрущев
баштаан, Совет Эвилелиниң Партия-
Чазак төлөөлөрүнүн хоорайга чед-
бергенин холбаштыр массалыг ми-
тинг Албаниниң Дүррес хоорайга
майның 29-та болган.

Митинг агааларыныг ырак эвес
муруну чарында Н. С. Хрущев
ажыг машина-биле хоорайнык ку-
дучуларып өрткөн. Совет Эвиле-
линиң Партия-Чазак төлөөлөрүн
болган ооң кежигүннери хоорай-

ның чоңу уруг өөрүшкү-биле ут-
канданар. Оон соонда митинг болган.
Албаниниң Күш-ажыл партиязы-
ны Дүррес райкомунун бирги сек-
ретары Сами Гебер митингини
ажыктап, Албаниниң Күш-ажыл
партиязының ТК-ының Политбиро
бештигү, Албаниниң професиял-
дериниң төп чөвүлелиниң таргазы
Гого Нушиче сөс берген. Гого Нуши
чүвө чугаалап турда, Совет Эвиле-
линиң болган албан-совет найы-
ралдык алдары дээш алыш час-
кашкычылары-биле, кийгилер-биле
оон чугаазын түргүчү үө кирип

тургузаан.
Оон соонда микрофону эш
Н. А. Мухитинов чед берген. Ми-
тингиниң кижизилгелери диктитиг
адын часкаашкыннары-биле, «Ура»
деп кийгилер-биле оун уткан. Эш
Мухитиновтун чугаазын чоң ууг
кичиней-биле аныкша болган
диктитиг, үр адыш часкаашкын-
нары-биле, «Совет Эвилели»,
«СЭП!», «Энер—Хрущев!», «На-
выраа», «Тайбың!» деп кийгилер-
биле каш улаа үө киргелер тур-
ган.

ШКОЛАЛАРДА ЭКЗАМЕННЕР

Дүтү, бүтү Тө-
рөөн чуртталыг дег
областың ортумак
болган чеди чыл школаларында эк-
заменнер өгөлөөн. Бо талазы-биле
экзаменнериң бүтүгүдө облово
өргөлдөшкүнн ораакчыны эш Хе-
руменко-биле бистин корреспондент-
тивис белед кылган. Оон апаа чу-
гаалазы болза:

— Экзамен болза бистин шко-
ларымыстың амыдыралыг харым-
салгалыг болган чугула болушкун.
Ортумак болган чеди чылдык шко-
ларынык доорукчулар оолдар,
уруглар боттарынык билиниң та-
лазы-биле Төрөөн чуртунуң мурун-
га өтчүлүн бээр апаар.

Бистин обласа школа доорар
аныктырылган саны эвезиң эвес,
чугула онгу класстарга бешин төс чүс
хире кижизилгелер өөринип турган.
Олардан чече кижизилгелер уенин
баш уугу чугаалаары берге. Иң-
чалажык доорар аныктыр амыл-
ралче орутун бичин—Ышкың бил-
линиң аттестадын чедип алымы
дээш школарынык башкылар ко-
злестивтери база күженишкынниң
ажылдап, школарынык өөриниң
кеңер болган маңаа кандыг-даа өзү
барымаалаар чорукту болдурбас
ужурут.

Экзаменнериң аразында өө-
ринчилерге кандыг-бир өртөөлөрүн
талазы-биле айттырылган-даа би-
ликейи барып болур. Иңчанган
тус-тус өртөөлөрүн кийи-биле
башкылар тускай расписание бу-
лаар консултацияларын чорутар.
Өөредилгени амыдырал-биле си-
ган. Ол ышмак школарың интер-

намында доорар өөринчилериниң
аш-ченини шынарын дыка эки-
житкен болган дыштанылгалыг тус-
кай план буугаар чорутар. Иңиң
чикестерин хөйну чугаалап болур.

Интернаттар чок школарга эк-
заменнер үзүндө ада-недер-биле
ажылды улам күштөлдирген, чүгө
дээр уругларнык хуну чуртумуң,
дыштанылгалыг канчаар таарым-
чылар олардан база хамааржыр
болгай. Бот ачыларды кылдыр уруг-
ларга таарымчалыг болуң дээш
Кызыл хоорайнык чамдык школа-
ры сатыг организасталары-биле чу-
гаалажып турган, оларда буфетте-
риниң база элзөн эки организаста-
лаан.

Экзаменнер школарынык амы-
лыг харымсалгалыг үө чүвө тө-
лөөдө, оун тус-тус школарга ар-
тирер комиссияларнык составын об-
лово баш уугу хынамчалыг өөргөн.
Комиссиялар өөринчилериниң кы-
лан амылдарыг болган берген ха-
рымыларга демдекте салырга,
оларны билиниң бүтү талазын
көөр болган маңаа кандыг-даа өзү
барымаалаар чорукту болдурбас
ужурут.

Экзаменнериң аразында өө-
ринчилерге кандыг-бир өртөөлөрүн
талазы-биле айттырылган-даа би-
ликейи барып болур. Иңчанган
тус-тус өртөөлөрүн кийи-биле
башкылар тускай расписание бу-
лаар консултацияларын чорутар.
Өөредилгени амыдырал-биле си-
ган. Ол ышмак школарың интер-

өөредил

ОЛАРДА МЫНДЫГ

Улуг-хуузу ышкынган уруглар

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). АКШ-та уруглар күтүүнүн азы муниципал черлеринин тургузуу бергени саттар болгон ажалар четкини чоң. Бол тургулаанда-ла хуу кичилерин болуп турар, уругларга хей эвес санын төптөр бар, оларга төлөвүр аажок уугу болгондун ажалы чоннарын уруглары өлчө кирип шыдаас болуп турар. Ол чорук 5 миллион уруглар—ылан-гала нелери ажалдан турар школа-чыларын кичилеринин айтырын бергеделип турар.

АКШ-тын калып камгала, чырымдарын болгон социал ханым-рыга министрствонун уруглар бергонуң пландында: нелери ажалдан турар 12 хар чедир пазылыг 5 миллион уруглардан 3 хар чедир пазылыг чүгө 24 муң уруглар ажал хейригиди калдыг-бир уруглар бөлүктөрүнө турар. Атка-кан уруглар ала-нелери ажалдан турар анал-ла чер бидаран чоруп турар. Хайлаарал чок уругларга болгон өлүмүг таарылган дугайында диниаларды америк со-ливарнын арминанын аажок хей болуп.

Безде ажал-агынын ээлчегил ажалдарын ажалчынын уругларын байдлы коргунуу берге. Безде ажал-агы күш-ажа-лынын айтырылганын талашы-биле национал консултанттивг че-вэлдин чоктаа чаз паралаан но-мунда кезде ажал-агы ажалчы-нарын уругларын амырал-чуртталганын дугайында Флори-ла чурттуг шакычы кичини чу-гаалыг паралаан. Нелер шадерге ажалдан турганын үзгөндө бот-тарын уругларын арттырып каар чери чок. Иччанган олар чаш уруг-ларын ап алган чоруп турар. До-ну аразыга бичин уругларын олдурган болгон боттарын уругларын дугайында сатып са-

лыр арзаны ышкынган нелер оор-галары ыргак берген ногаалар ажал чоруп турла оларын мга-жып турганын берген мен. Кезде ажал-агынын көчүп чорупу ажалчынын чурттан турар чам-лык лагерлерде бир эвес нелер боттарын чаш уругларын дугайында сатып салыр дөш шыча ажалдан үмөс болза, олар лагер-ин калган чоруп уругларын иныг байдан туруп турар деп шакычы бижэе.

Америк кезде ажал-агынын ээл-чег ажалчынын барык 500 муң өг-бүлөсүнүн чүс-чүс муң уруглары—ол дээрке Каттышкан Штаттарда мырнай хайлаарал чок болгон ажал-аас-кежик чок уруг-лар болуп турар деп ол нонда де-гелген. Күш-ажал министр Мит-челдин дараазындагы минниг кө-рүшкүнүн номнуң авторлары кө-рүскөн: «Школада өөркемизине хожадан, калып баксырап, куш кажазында чурттан турар уругту, ажал чылда 131 хуа ажалдаш, шакта 50 центни ая турар уруг-соу статистианың сан-мездерин-ден шуут көрүп болуп. Иныг уруг бөлүгүн арга-мергежиян сайыра-дыр, ботунга болгон бөлүгүн чур-туга ажалыг болуп уугу арга-лары чок. Ол дээрке кичилерин ха-лаан чок көрүгүн ажал-аас чөдө-күр хейриг-дир».

Миланга хоорай уругларын чай-гы үлөрдө оза аар-берге байдла-таваржып турар. Школаар хагы-ган соонда ажалчынын уруг-лары чайын боттарын хуңерин хирлиг «кудучуларга, маштан кылган иныг оруктарга эрттирип, довурак-доовуну болгон бейин чыгып тынып чоруп туралар. АКШ-та бар чайгы лагерлерин ажал хандырылганы хей эвес са-ныг ала-нелерин уругларын ажал-лап турар.

ЛАТИН АМЕРИКАДА УРУГЛАРЫН БАЙДАЛЫ

МОНТЕВИДЕО. (СЭТА). Буржуа паразитын минниг көрүшкүн-нүн ажалар алырга бейин, Латин Американын чурттарында чүс-чүс муң уруглар дедил берге байдала турар. Экономикти бергелерин, медицинанын багай хандырылганын, чечерикти нелерин болгон уругларын чедир чеченмезинин каразы-биле дини хей-хей чурт-тарында уругларын өлүм-чидим хей болуп турар. Оң-биле холбаш-тыр Уругвайны «Трибуна» попу-лар» солуунун айытканын ажалар-алырга, төрттүгүн муң уруглар-

ан-на 111 уруглар өлүп турар. Өлүм-чидимин иныг хей чоруп уругу чедир чеченмез чорук-биле, нини түрөнгөй болгон культу-раның чыныс денки-биле тайыл-быратканын турар деп ол солун демделген.

«Корейдо да манья» солунун чарлаан сан-мездери-биле алырга, Бразилиа муң уруглар бүртүг-ден-не 160 кичи өлүп турар. Чон-нун өң алым кезектерин уругла-рын өлүм-чидим оза хей болуп турар. Латин Американын өскө-лаа чурттарында байдал база багай бо-луп турар.

ИТАЛИ СОЛУНУҢ МИНИИШКИНИ

РИМ. (СЭТА). Чагырчыч кри-стал-демократтыг партияны, ор-ганы «Пополо» солунда паразитын чүгүлү ажалар алырга, 1958 чыл-да 18 харлаан 100 итальянча бу-рүтүндөн-не үш кичи бижакти

шуут бибес, 20 кичи эге шко-лын чүгө 32 кичини, 36 кичи 5 класстарын дооскан болгон чүгө-де 13 оолдар, уруглар 18 хар чедир өөркемизин узамчылар аралгыт болгон.

Капиталдын чурттарында уругларнын амыдырал-чуртталгазы

Нарын ханалары угул дүшкенин-ден өлүп турганын дугайында чу-гаа чорбайн турар-ла болгай. Ан-дырал чүгө тынышкынын бол-ган анал-ла догунашкынын эвес, харын өздөни болгон хөгжүдө-ни негеп турар. Бистиг уруглар-ымыска алаарын болгон хуа чы-рык бейбей баз чорутуус олар-нын ойнашкынын болгон өөрү-штүн чидиргенисе ол болуп, олар элбес-ла болза, амыдыралыг эвес чүгө таварштырып турарымыс ол-дур».

«Капиталисттик, колония болгон хамаарылгалыг чурттарда хей-хей миллион ажалчы чоннарын чурт-талга байддарын багай болгон уругу чедир чеченмезе чо-руу, оларга медицина дууламчы-нын чечнес чорутуу, ол бүгү болза уругларын өлүм-чидим көчүг хей болуп турар. Ол Африка-ны чурттарында болгон Аляныг ку-ландырган чурттарында оза хей. Мурнуу Африканың «Африка саус» журналын редактору Р. Сингала Англиянын неделя санында үгөр «Нью стейсмен» дээр журналыга тускай сан-мездер ажалар алы-рга, Мурнуу Африка Эвеледине «африканын чаш төртүгүн» муң уруглар бүртүгүн 200—300 уруглар өлүп турар болгон дигир ажалдарын чүгө 50 хууу 16 хар чедер деп бижэе.

Дайыга бейбей болгон дай-нын болу уругларга өлүмүг са-ларым болуп турар. Алжирде ла-зын француз ажалчы чоннарга кадыг уруктуг болуп турарын тодиргай көргүзүп турар чургай-ларын херожеенин Паржте-нуп турар «Фам Франсез» дээр журналы бижэе.

Алжирде дайыга француз казак хуу бүтү бүтүн чартык миллион франк ажалын чарыдан турар. «Ол миллиондарын кайын ол тур-арыл» деп ол журнал айтырып салган, «Силерин карманыңдан ап турар»—деп хандырылган. Таары-чалыг өөркемизе бичин-лаз бол бай-далары Франциянын ажалчы чон-нарын ажал-чидиргенисе чүсө бо-луп турар. Социал хандырылганын чүгүтүм-биле уруглар лагер-ге баз кыдыр тыныс турар чы-гыс орунун өртө айд 15-тен 20 муң чедир франк болуп. А ажалын кичини шакыны чүгө 20—30 муң франк болуп болгай.

Капиталисттик чурттарда хей-хей ажалчы чоннар трегелде төрт-түгүн, бүгү амыдыралыга көчүг берге байдала артып турар. Яны кичини эртем чедир алырга бер-ге. Чагырчыч ажалар бижик бибес, уугу-хууу чок, диниангыр кулдуу болупуу күзүлгөр. ЮНЕСКО-нун сан-мездери ажалар алырга, капиталисттик чурттарда 250 ми-лион уруглар ажалга чедир шко-ла баар арзаны чок. Бразилиа би-жик бибес 51,2 хуу, Турция-да—60 ажал хуу, Мексикада—50

хуу, Боливияда—80 хуу, Пакис-танда чонуну чүгө 16 хууу би-жик болгон номчу билр.

Капиталисттик болгон колония чурттарда ажалчы чоннарын өг-бүлөсүнүн материалдыг аар-берге байдалы хей-хей ада-нелерин уруг-ларын ажалдан чорутууларынче ал-бадан турар. Массалыг ажал чок-талышкынын үзгөндө бүгү өг-бүлөдөр болгонч-ла уругларын ажалдан алган чүсөзине амыл-дыр турар. «Чаз амыдырал» жур-налга паразитын бөлүгүн орук демделгелерин А. Брандун чу-галарын ажалар алырга, Мурнуу Африка Эвеледине кафе ажал-дуушмаша, неделяда 3 фунт ад, өг-бүлөсүн ажалдырып турар негр оолду ховар эвес көрүп болуп. Бер-ге байдал уругуна Японияда муң ажал бичин оолдар, уруглар ажал-аажы ажалып кылып, халезилип ажалдан чоруп турар. Оларын ажалдаан дөш ада-нелери чылда 27 хир долларын ап турар.

Боттарын элдеринин тура-со-руун маргыш чок күсөдип турар диниангыр кулдарын бичин уруг-ларын аразында кичилдип алыр дугу буржуазиянын чүгүлүгө ка-питалисттик чурттарда уругларын болгон ажалдарын кичилдеринин бот системасы чагырткан.

Американы Каттышкан Штат-тарында бичин уругларын кичи-лип турарын түнеленин дуга-йын америк херожеенинч биро-онини Совет Эвеледине чорут-кан чагазында тодиргай чугаалап турар: «...бистиг бичин чаштары-ныс школада бар бүгү-ле чүлдерин үргөзгөндө болгон чок кылырын-га мергежилди... Ол бүгү оларга

Документалдыг болгаш эртем-нептерелдиг кинолар

Иныг-ла үр эвесте бистиг об-ластың кино көрүчүлери докумен-талдыг болгон эртем-нептерелдиг фильминин чугулаа албас турган. Сөөлүгү теде экраннара үнүп турар иныг кино-чурттарын соңуруган көрөрлөңи саны дык дөвүдөн.

Тываның кинопрокат чери чо-кчу үдө элзон каш чаз доңчу до-кументалдыг болгон эртем-нептер-елдиг киноларын экраннара үндү-рер. Ол фильмин тускай кинопро-грамма ажалар кичиле азы еске калдыг-бир фильмин-биле кады үнөт.

ССРЭ-нің улус ажал-агынын хөгжүлгөсүн чедир чыл планын дугайын чугаалап турар «Чедир чыл басып ор» деп кинону документал-дыг фильминин төп студияны үндү-ргөн. Чедир чылды хуусаа бетинде күсөдир дөш совет кичилерин күш-ажалчы көдүрүшкүнүн ины-тода көрүскөн. СЭКП Төп Комите-динин болгон Совет чазыктын сөө-лү чылдары кезде ажал-агыне сатып салышкынын ачынды чедир алынган уугу чедиршкы-нерин дугайын «Шинтирлиг не-аурлушкун» деп кино-чуртукта көрүскөн.

Ленинград кинехрониказын ажалдакчылар ол хоорайнын ком-мунисттик күш-ажалын ажаларыг бригадаларын дугайын көрүскөн «Мурнакчылар» деп аттыг ки-нону кылып дооскан болгон ол ула-вас бистиг экраннарымыска үнүп

агалар. «Совет профэилдеринин съездин» деп кино-чурук ССРЭ профэилдеринин XII съездинин дугайын көрүчүлөргө чугаалап турар.

СЭКП ТБ-ның Бирги секретари Н. С. Хрущевтин Герман Демократ-тыг Республикага чоранын, чурт-туң партия болгон күрүне ажал-дакчылары-биле, бүгү чону-биле өң чыгыг ужуражылганын көргүзүп турар «Немец өнүктөргө ажалдан чоразан» деп кино көчүг солун.

«Надежда Константиновна Круп-ская» деп кинону көргөн, Владимир Ильич Ленинни шыгыч өнүгүн болгон өөркемизинин кайгачы-тыг амыдырал-чуртталгазы-биле та-ныктып ап болуп.

Ады кезектерин «Поль Робсон» деп аттыг кино—АКШ-ның хей-ини ажалдакчы болгон кай-гачыктыг ыраажы Поль Робсон-нун чуртталганын, чотадик ажал-аажы-чорутулганын бидиңгир кыл-дыр көргүзүп турар.

Бистиг кожанис Халас автоном-нуг областың экономикасында бо-лгон культураны кайгачыктыг уугу эскерилгелерин көрүскөн «Ханасия дугайында ыры» деп өн-пүг кинону Свердловскин кинес-тудияны үндүргөн.

«Сибирь кыйгырып тур» деп өн-пүг кинону көргөн, бистиг Төрөн чуртувустун эң байлак булуну — Сибиринин төттүмөс бойус бай-лактары-биле таыктып ап болуп.

Иркутск областың шаандагы байдалын болгон ам калчалдыр чуртталганын «Иркутск талашы» деп өнпүг кино көргүзүр.

«Назбек-Насий» деп кино-очерк Терек хемниг байдан эгелзеш төңчүгүн чедир кайгачыктыг ажал-чорутуу дугайын чугаалап турар. «Киноаппараттыг тайганы болгон тундраны дугаар» деп кино Си-бирде, Якутияда болгон Чукотка чуртталганын амыдырал-чуртталга дугайын көргүзүп турар. «Нрымныг турисчи оруктары-биле» деп аттыг өнпүг фильм Кара далайны Крым талашында оруктары-биле көрүчү-лери таңыттырар.

«Чедир чыл планын дугайында чугаалар» деп серияга хамаары-кан документалдыг киноларын Москва-ның болгон Ленинград-тын студиялары үндүрер. Анаа хама-арыштыр үндүргөн «Машиналар ду-гайында сөс» деп кино чедир чыл планын ажалар машина тулууну хөгжүлгөсүн чугаалап турар. «ССРЭ-де электрофикация» болгон «ССРЭ-де чуртталга тууу» деп кино-жур-налар төөгүгү чедир чыл планы-нын уугу чагай магалын көрүг-нөр.

Оол-лаа өскө «Цейлоннун хамза-рышпас чорунун хуңунда», «Рө-берт Берне» деп документалдыг ки-но-журналарын иныг айда бистиг көрүчүлөрини соңуруган көөр.

М. МАМОНОВ.

КУШ-КУЛЬТУРА БОЛГАШ СПОРТ

Парктын кубогу дээш

Эрткен четверте культу-раның болгон дыштаналганын Гастелло аттыг паритының стадионунда областың культу-ра өргөзүлгөсүн титрографиянын болгон педагогика институт-нун бүт-бөкүтү талашы-биле командалары ужурашканнар. Оюн полиграфчыларын тиле-гези-биле, сан 10:0 болуп доо-зулган.

Тилезон команданы паритың шаңнал бижин болгон шил-чир кубогу-биле таңнаан.

Чурута: паритың ди-ректору эш Сатаев полиграф-чыларын тилезон команданың капитаны Л. Санникова кубокту тыныс тувары.

Фотоу В. Чапайкинни.

Чик атлетиканың область маргылдаазы

Маймың 29-та, хүнүн ийи ду-гаар чартындан эгелеп областың күш-культура-жарымын чик ат-летика талашы-биле область маргыл-даазы «Совет Тываның беш чыл ою» стадионун спорт шакыне эге-лзөн.

Ол хүн Кызылдың эки-тура спорт

инитилелдерин болгон Барымын-Хемчик, Чоон-Хемчик, Чаз-Хад, Бин-Хем, Улуг-Хем, Талды, Овур, Каз-Хем районнарын спортчу тө-лөдери—шунту 160 ажал кичи маргылдаа киржири-биле четки-леп келгенер.

Чик атлетиканың парад чыс-каалын судья Н. Капустинин ра-порттааны спорт инитилелдерин болгон организациаларынның область Эвелединин Чөвүленин дарагы О. Донгак хулаң алган, спортчуларын амыр-мендизин ай-тырып, байыр чедирбешаан, чик атлетиканы эгелеп турар маргыл-даазыга чаз-чаз спортчу чедир-кинерин болупуң, Чоон-Сибир-ини Хабаровскиге болуп маргылда-га эки бейбей барып киржи-рин күззөн.

Парад соонда чик атлетиканын шилдик спортчулары Ю. Табуев биле Г. Бондарева олар маргылда-нын тутун көдүргөнөр. Ол-ла до-раан спортчу маргылдаа программа ажалар эгелеп берген.

Баштайгы хүнде 100 болгон 500 метр чеге чарып, черин бейин халымынын, адр илерини, дис-ка ооктарынын оюннары болуп. Анаа оолдар болгон уруглар шунту киржир. 10 километр чеге оолдар-нын спортчу кылаш маргылдаазы база болуп.

Областың Эрзия, Тес-Хем, Бай-Тайга, Ст-Хад, Тожу районнары-нын спортчу төлөдери маргылда-нын эгелзине келбөөн хомуданчыт. Мындыг байдал ол районнарын спорт инитилелдери болгон СЭКП-райкомнары, райкүсөөкнары база ВЛКСМ райкомнары спорт ажалын үнелеп көрбөй турарын херечи-ан болуп.

Чик атлетиканын область мар-гылдаазы үш хүн түртүчүлээр.

О. СИРИН-ООЛ.

Редакторнун ораакчызы
Д. Б. БАЙЫР-ООЛ.

ОБЛАСТЫҢ КИНОЭКРАННАРЫНДА

деп кинону көргөнөр.

О. БОНДАРЕНКО.

РЕДАКЦИЈНЫҢ АДРЕСИ: Кызыл, Шетиникин кудумчуу, бажы № 3. • ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнун 24-63, редакторун ораакчызынын, паритыжы амыдырал кидиңинин 23-54, харыскалгалыг секретарын, културга болгон амыдырал кидиңинин 37-13, кезде ажал-агы, иштики информация кидиңинин 21-47, пропаганда, улетпур болгон транспорт кидиңинин 22-64, чагаа кидиңинин 21-27, бухгалтериянын 35-24, корректорларын 20-60.

Чыгыт № 1452. Култура өргөзүлгөсүн титрографиям.